J. C. NACHENIUS

Noordras en Religie

J. C. NACHENIUS

Noordras en Religie

P. O. D.
GRONINGEN.
AFD. DOCUMENTATIE

NOORDRAS
EN RELIGIE

J. C. NACHENIUS

NOORDRAS EN RELIGIE

UITGEVERIJ „STORM" - AMSTERDAM

VOORWOORD

Het was in 1937, dat ik in opdracht van „De Born" een boekje schreef: Noordras en Religie. Het was een kleine oplaag en wij waren er ons wel van bewust, dat zij nog rijkelijk groot zou blijken te zijn. Toen mijn vriend Van de Vecht, die de drijvende kracht van „De Born" was, in 1941 was gestorven, nam „Storm" het restant over en het was geen restantje.

Thans, eind 1943, is het dan toch uitverkocht en heeft het zijn weg gevonden, zonder veel reclame. Het handelt ook niet over dingen, waar reclame voor gemaakt kan worden en het wendt zich, ook in deze nieuwe uitgaaf weer „tot hen, die zich van hun Noorderbloed bewust zijn en die zoeken naar een door het ras bepaalde wereldbeschouwing, wetend, dat alleen langs dezen weg onze kultuur bestand kan hebben."

Behalve een aantal kleinigheden, zijn geen ingrijpende veranderingen aangebracht.

Ik zie thans duidelijker dan voor zes jaar, dat het kernverschil tusschen Noordrasreligie en het vreemde, dat in het christendom zit, uitgedrukt kan worden met de tegenstelling: levenseenheid — wereldgespletenheid. Wanneer men echter deze dingen op eenvoudige wijze wil behandelen, is het beter om van onderdeelen uit te gaan, van bekende begrippen en voorstellingen, zooals dat hier is gedaan.

De wenschelijkheid, die voor zes jaar bestond, om onder een schuilnaam over deze dingen te schrijven, is niet meer aanwezig.

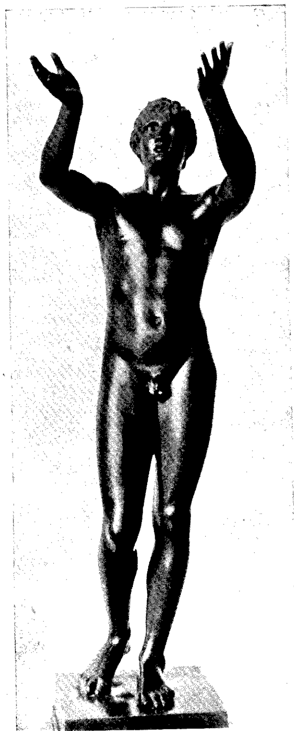
INHOUD

BIDDENDE KNAAP, GRIEKSCH BEELD UIT DE VIERDE EEUW VOOR ONZE JAARTELLING, BRONS (MUSEUM BERLIJN)

Wij geven dit beeld als uitdrukking van *„de Noordrasmensch als enkeling tegenover God"*. Wij willen daarmee niet zeggen, dat de houding bij het bidden van het Noordras altijd en overal zoo is geweest, maar uit deze uiterlijke houding spreekt een innerlijke houding, die zich bij den vrijen Noordrasmensch haast vanzelf zoo uit, wanneer hij staat tegenover „God om ons". Het is niet zijn aard, zijn gemoed tot extase op te schroeven, maar een heilige vervoering kan zich van hem meester maken en iets daarvan spreekt uit dit brons.

Ook Frederik de Groote zal er dit in gezien hebben, toen hij dit beeld verwierf en op liet stellen in Sanssouci op het terras.

Kunst spreekt onmiddellijker tot ons dan ons nuchtere proza en zoo moge dit beeld onze beschouwing inleiden.

INLEIDING

Er is oneindig veel over Noordras en religie te zeggen; bewonderend, veroordeelend, of koud objectief. Ons standpunt is echter anders, voor ons is Noordrasreligie vanzelfsprekend en wij staan er subjectief tegenover. Wij veroordeelen andere religies niet en wij bewonderen onszelf niet, maar wij willen onszelf zijn of worden, want zooals op alle kultuurgebied, zoo ook zijn wij in de religie van onszelf vervreemd. Daarom is bewustwording noodig en daarom moeten wij Noordrasreligie zien in tegenstelling met andere vormen van religie. Wij willen begrijpen waarom bepaalde uitingen in andere godsdiensten ons hinderen, of waarom andere uitingen voor ons zin kunnen hebben. Wij willen daarbij niemand kwetsen, niemand iets ontnemen, doch wij hopen hen, die overwegend van Noordras zijn en die geen bevrediging hebben, den weg te wijzen tot bevrediging, zooals ook wijzelf dien gevonden hebben.

Wij zijn er van overtuigd, dat dit zonder kennis van de rassenkunde moeilijk gaan zal, omdat alle kultuur en dus ook de religie slechts begrepen kan worden als uiting van een bepaald ras.

Nu kunnen wij de religie van het Noordras leeren kennen uit de geschiedenis, maar er is nog een bron, dat is ons eigen innerlijk. Ons standpunt is subjectief, wij laten ons innerlijk dus steeds meespreken en wij spreken niet voor hen, die anders van aard zijn.

Wellicht zullen er zijn, die zeggen: wat een gedaas.

Anderen zullen het vaag noemen, gewend als zij zijn onder religie iets anders te verstaan dan wij. Hen hebben wij niet als lezers op het oog, doch alleen zij, die onbevreesd willen zoeken naar die vormen van religie, die ook heden nog bevrediging kunnen geven aan menschen van het Noordras, zonder hen van hun eigen innerlijken aanleg te vervreemden.

Dat wij zullen vinden, vertrouwen wij: „Van oudsher behoorde het wel tot den bijzonderen rijkdom, juist van de Germaansche ziel, dat zij in den naam des levens steeds weer alle vorm overwon". (B. Kummer).

'k Sta geren te midden de velden alleen,
en 'k schouwe in den diependen hemel.

GUIDO GEZELLE

I. ZICHTBARE EN ONZICHTBARE DINGEN.

Ik lig achterover in het gras — de lucht is blauw en er drijven vlokkige wolkjes in onregelmatige vormen voorbij; een paar boomtoppen vangt de donkere kamer van mijn oog nog op en ik beleef de ruimte, grootsch, en het zonlicht, dat alles drenkt.

Welk wonder!

Een orgaan, het oog, vangt kleur en vorm en beweging op; of neen, zoo is het niet, de vele zenuwuiteinden in dit orgaan worden „geprikkeld" — meer niet! Deze „prikkel" wordt langs neutrale zenuwbanen naar een bepaald gedeelte der hersenen geleid. „Neutraal", want of zij nu temperatuur, geluid, reuk, smaak of gezichtsindrukken overbrengen, zij doen dit op dezelfde wijze en zijn geheel gelijk van bouw. Het

eenige verschil is, dat zij van een ander zintuig uit, den prikkel naar een ander gedeelte van de hersenen overbrengen. Maar de wijze van overbrenging langs de zenuwbaan is volmaakt gelijk.

Eenmaal overgebracht naar de hersenen, ontstaan eerst smaak, reuk, geluid, gevoel. Want niet mijn oogen zien en niet mijn ooren hooren, maar „ik" zie en hoor, „ik" maak mij een beeld van de onbekende wereld buiten mij. Snijd ik de verbinding oog-hersenen door, dan vangt het oog nog precies zoo de beelden op, maar „ik" ben blind. — Een wonder voorwaar!

Nu lig ik echter in het gras, ben niet blind en zie een blauw vlak met witte wolkjes. Maar ik zie meer, ik zie door een merkwaardige mechaniek mijner oogen ook diepte [1]). Ik zie de wolkjes drijven en daarachter ruimte. Een blauwe koepel? Neen de ruimte en het eindelooze: mijn gemoed „gaat open".

Hoe nu? Dit blauwe vlak, waar onregelmatige witte vormen overheen schuiven opent mijn gemoed, brengt mij in vervoering? Een nieuw en grooter wonder!

Mijn hond ligt naast mij. Ook hij kan door zijn oog kleur, vorm en diepte zien, ook hij voelt zich wellicht behagelijk in de zon, maar hij ziet alleen, hij „schouwt" niet, hij kan niet in vervoering raken.

Van het oog naar de hersenen loopt de verbinding, de stoffelijke verbinding, de zenuw. Verklaren kunnen wij het niet, maar wij begrijpen er toch iets van en bewijzen het proefondervindelijk, dat langs deze banen de verbinding tusschen mij en de mij omringende

---

[1]) Het is niet alleen het accomodatievermogen, maar een nog ingewikkelder proces, dat wij hier buiten beschouwing laten.

wereld, door bemiddeling van zintuigen tot stand komt. Maar waar is de verbinding tusschen die indrukken en mijn „gemoed"? Die verbinding is niet materieel, maar zij is er toch; begrijpen doen wij het niet, maar ervaren het: het is werkelijkheid, ik beleef het als „individu". Want ik lig onder den wijden hemel, en onderga den indruk. Ik neem niet verstandelijk in mij op, ik „denk" niet, maar ik „onderga" iets, in het onbewuste speelt zich iets af: mijn gemoed gaat open. Dat wil toch niet anders zeggen, dan dat een zuiver mechanisch gebeuren — dat ook bij mijn hond kan plaatshebben — bij mij wordt omgezet in iets van geheel anderen aard.

Dan kan het gebeuren, dat mijn bewustzijn plotseling vol ontwaakt. Ben ik een schilder, dan sta ik eerst machteloos: ik kan geen ruimte uitdrukken met dit al te eenvoudig gegeven van blauwe lucht en wolkjes zonder meer. Maar ik heb de ruimte sterk beleefd en zal gedrongen worden, de ruimte sterker weer te geven, want de kust van het Noordras zoekt ruimteuitbeelding [2]).

Ben ik echter een dichter, of zelfs een toonkunstenaar, dan kan het gebeuren dat mijn beleven plotseling, zonder overgang, omslaat in de grootste activiteit: er ontstaat een waar stuk kunst, in eerste, ondoordachte vormgeving — de ingeving!

Ben ik een denker, dan is het mogelijk, dat, ook hier zonder overgang, mijn ontledend verstand zich meldt en dat dit het wonder, dat ik beleefde, gaat ontleden.

---

[2]) Bijzonder mooi is dit uiteengezet in Dr. H. G. Beyen: Andrea Mantegna en de verovering der ruimte in de schilderkunst — zonder echter over ras te spreken.

Ben ik dan materialist, dan gaat het wonder stuk onder het ontleedmes van het verstand. Maar ben ik een vol mensch, dan beleef ik het wonder bewust en ervaar de beteekenis van Goethes woord:

Dich im Unendlichen zu finden,
Musst unterscheiden und dann verbinden.

Ik ontleed en verbind weer, ik verwonder mij over het wonder in mijzelf en het kan gebeuren, dat ik den weg vind naar het religieuze, op een wijze, zooals dit aan het Noordras eigen is. Ook dit weer zonder overgang. Een groote dankbaarheid en een wonderlijk besef van vrijheid kan dan over mij komen en ik beleef „God", ik voel mij geborgen, ver van alle denken en woorden van het verstand, nog verder van alle dogmatiek, ver ook van mijn zooeven doordachte ontleding der waarneming.

Ik verzink weer in het eindelooze, maar nu niet meer met mijn blik naar buiten, in die blauwe lucht, maar met mijn blik naar binnen gericht: „God in mij". Dit is voor het Noordras religieuze openbaring, eeuwige waarheid en geborgenheid — daarboven is niets meer [3]). De geest gaat in en uit, van het onbewuste naar het bewuste en weer terug en ik besef, dat het verstand wel moet ontleden: lichaam en geest en ziel, maar dat dit slechts verstandelijke ontleding is, om zich „im Unendlichen" terecht te vinden. De hoogere werkelijkheid vat het verstand niet, die moet ik beleven in begenadigde oogenblikken, wanneer de blik „naar buiten" en de blik „naar binnen" één zijn, wan-

[3]) Natuurlijk kunnen ook heel andere indrukken der „natuur" dit te weeg brengen.

neer wat buiten is, symbool en vormgeving wordt van wat binnen is [4]).

Er is nog een wonder, de omgekeerde weg, die door de kunst heengaat.

Een dichter beleefde de ruimte van den hemel en het werd een klein kunstwerk, zuiver en echt. Wanneer ik nu gelijkgestemd ben en kunst „lezen" kan, dan wekken deze letters, deze woorden, in mij hetzelfde wat bij den dichter dit kleine kunstwerk deed ontstaan; dan kan het gebeuren, dat ik de ruimte of de geborgenheid in God, dezelfde „ingeving" dus, die de dichter beleefde, zelf beleef in het kunstwerk. Het kunstwerk kan die omzetting van de eene wereld der tast- en zichtbare dingen in die andere „transcendente" ook tot stand brengen. Dat is de omgekeerde weg en andere openbaring, andere wegen tot God kent het Noordras niet. Al het andere blijft surrogaat, aangeleerd, maar niet vol beleefd; het werkt niet bevrijdend, maar belemmerend. Steeds weer moet het Noordras het vreemde vervormen en herscheppen in zijn geest, om het eigen te maken — het *moet,* wil het niet te gronde gaan.

Het Zuiden trekt en lokt met zijn wolkenloozen diep-blauwen hemel, die als een stalen koepel zich over de aarde welft. Maar de Noordrasmensch was niet voorbestemd om op te zien naar dien koepel, zijn gemoed is gevormd en zijn oog is gebouwd voor de teerblauwe eindelooze diepte van zijn hemel, waarlangs

---

[4]) Zij, die graag alles van een etiket voorzien, mogen hier gerust „pantheïsme" opplakken; doch indien zij den echten transcendenten zin vatten, zullen zij het niet doen.

de vlokkige wolkjes, die er de diepte aan geven, drijven kunnen.

De schepping is één groot wonder, één groot organisme, waar alles zijn plaats en functie heeft, ook het Noordras. De tijd breekt aan, dat het zich daarvan bewust zal zijn.

II. WEGEN TOT GOD.

„Moge een ieder dien God aanroepen, die hij vereert! Wie aan zijn God gelooft, diens hart is rustig!"

Uitspraak van Willem de Goede (tweede helft twaalfde eeuw), afstammeling van Guiskard, den stichter van het Noormannenrijk in beneden Italië.

Er zijn vele wegen tot God, ook omwegen. Het is beter, dat een mensch langs een omweg bevrediging zoekt, dan dat hij zonder religie blijft, maar de omwegen brengen groote gevaren.

Zooals elk ras een eigen schoonheidsbeeld heeft, een eigen kunst schept, in zijn eigen voorstellingswereld leeft, zoo heeft het ook zijn eigen godsvoorstelling en de bij zijn aard passenden „weg tot God". Bij ware kultuur komen al deze uitingen voort uit éénzelfden geest, en zijn de uiterlijke vormen en de geestelijke dingen in harmonie. Wie dit begrepen heeft, zal ook het volgende begrijpen:

> Wat voor het éene ras een rechte weg tot God is, kan voor het andere een omweg zijn, en omgekeerd.

Onze rechte weg, dat is de weg, die voor de ons ingeschapen aard de vanzelfsprekende is; dat is de weg, die wij zonder overleggen, zonder redeneeren vinden. „Wij", daarmee zijn bedoeld zij, die overwegend tot

het Noordras behooren, want of dit voor andere rassen ook geldt, of hun „weg" niet samengaat met overleggen en redeneeren, staat nog te bezien.

Een voorbeeld uit het leven, dat ik zelf meemaakte, moge duidelijk maken, wat omweg en wat rechte weg is:

Een man spreekt in een kleine bijeenkomst van politiek gelijkgezinden over de beteekenis van Kerstmis. Hij wijst er op, hoe de nationaalsocialistische idealen, die hen verbinden, hoe schoon en noodzakelijk die ook zijn, niet blijvend, niet eeuwig zijn, maar dat er één ding is, dat niet verandert en dat voor alle eeuwen vaststaat: de verlossing in Christus. Er waren ook niet-christenen onder zijn toehoorders en indien die hem gevraagd zouden hebben, wat is dat dan eigenlijk, dan zou zijn antwoord lang of kort kunnen zijn geweest, maar het zou geëindigd hebben met: dat is geloof en als je het gelooft, ben je verlost van je zonden en je komt in den hemel.

Deze man zal dit „geloof" verdedigen, er voor strijden, er zich aan vastklampen; het is hem van jongsafaan ingeprent en hij zal het trouw blijven, maar... het geldt voor hem zelf niet.

Dit klinkt onwaarschijnlijk, niet waar? En toch was dit zoo. Deze man leeft niet oppervlakkig, hij weet wat hij wil, maar wanneer hem onder vier oogen gevraagd wordt: ben jij de verlossing in Christus deelachtig? dan zegt hij: neen, ik heb het niet. En als dan verder gevraagd wordt: dus jij zult de eeuwige zaligheid niet deelachtig worden? dan zegt hij: ik voor mij geloof, dat God in zijn genade voor mij ook nog wel een weggetje heeft. Zooals gezegd, deze man leeft niet oppervlakkig, maar hij is niet aangelegd, om lang over de

dingen te piekeren, hij is praktisch. Ware hij anders, dan zou hij veel van zijn geestelijke kracht verbruiken, om tot een geloof te komen, waarin hij niet gelooft; waarnaast hij tenminste nog een ander geloof voor eigen gebruik er op nahoudt.
Hier zien wij duidelijk den omweg en den rechten weg. De omweg is hier de „leer", waaraan hij vasthoudt, die hij verkondigt, die hij zichzelf en anderen suggereert als de *eenige*, euwige; en de rechte weg is het „weggetje", dat wel niet deugt, dat wel in strijd is met de leer, dat . . . , maar waaraan hij gelooft, zoo maar uit zich zelf. Het is hem niet geleerd, maar het geeft hem rust, want hij is gelukkig een praktisch mensch, en hij tobt er niet onnoodig over. Ware hij anders, dan stonden er twee mogelijkheden open: òf hij ging geestelijk te gronde, òf hij onderdrukte alles wat aan het „geloof" in den weg stond, hij verwrong zijn geërfden aanleg, net zoo lang, tot de omweg een rechte weg *leek;* het kostte veel strijd, maar hij kwam er „gelouterd" uit te voorschijn. Gelouterd, dat wil hier niet anders zeggen, dan dat hij zijn aanleg heeft aangepast en dat hij voor die aanpassing veel heeft moeten afbreken, wat eens waarde voor hem had — alles voor „de eere Gods" of een „eeuwig zalig leven".

Tot zoover het voorbeeld uit het leven, één uit velen, hoevelen wel?

Wat wij hier in het klein zien, gebeurt ook in het groot. In de landen aan de Middellandsche Zee ontstond het christendom en nam velerlei elementen uit bestaande godsdiensten en mysteriën in zich op. Wie iets weet van de geschiedenis en de uitbreiding van het Noordras, zal begrijpen, dat er ook voorstellingen

onder waren, oorspronkelijk van dat ras afkomstig, maar alles bijeengenomen overheerschen de elementen van ander ras. Zoo ontstond een „leer" en een „kerk", die uitgroeide tot een machtige organisatie. Het ideaal dezer kerk was, alle menschen op de geheele aarde te omvatten, weliswaar dikwijls met aanvaarding van verschillenden aanleg, maar aan den anderen kant toch vasthoudend aan één bepaalde leer, die tenslotte tot een systeem werd, dat naar alle kanten zich verantwoorden kon, dat op alle vragen van twijfelaars en wijfelaars een antwoord had.

Toch bleek het te eng te zijn. Niet alleen, dat het Ariaansche geloof, dat misschien wel iets meer onder Noordrasinvloeden was ontstaan, met geweld moest worden onderdrukt, ook vele andere vormen kwamen en verdwenen of bleven tot op den tegenwoordigen tijd bestaan, zooals Grieksch-orthodox en de Koptische kerk. En toch was het nog te eng en kon op den duur de volken van Noord-Europa niet vasthouden: de overgeërfde aard brak door, en het protestantisme werd geboren. Doch ook deze „weg" viel in vele wegen uiteen.

De menschen werkten en vormden en hervormden aan de „leer", zoekende en aanpassende aan . . . ? Aan niets anders dan aan den weg, die voor ons, Noorderlingen, de rechte weg is. En nog steeds is het niet de rechte weg, maar een omweg. Het gaat met de massa als met den enkeling en wij klampen er ons aan vast, wij durven niet los te laten, want zien wij niet, hoe zij, die loslaten, dikwijls in materialisme vervallen?

Maar de eeuw van het materialisme is voorbij, wij staan voor een nieuw begin en zoeken. Wat? „den rechten weg".

III. OPENBARING OF HET GROOTE VERTROUWEN.

Wanneer wij hier over openbaring spreken, dan is dat in de engere beteekenis van: „het geopenbaarde Woord Gods", dus anders als de openbaring, waar bij de onzichtbare dingen sprake van was. Er zijn godsdienstvormen, waar de openbaring in „het Woord" het middelpunt vormt. Zij passen bij den aanleg van een bepaald ras, dat de menschkunde het Orientale noemt. Om dit te begrijpen zou men zich moeten verplaatsen in het denken en leven van menschen van dit ras, zooals L. F. Clausz dat letterlijk gedaan heeft, door onder bedoeïnen als één hunner te gaan leven. Wij kunnen dan tot het inzicht komen, hoe dit ras uiterlijk en innerlijk past in het landschap, waarin het ontstond en gevormd werd, en hoe hun godsdiensten voor hen „den rechten weg" kunnen zijn.

Daar het christendom ook een „openbaringsgodsdienst" is, is dit inzicht voor ons van het grootste belang bij het zoeken naar *onzen* rechten weg. Want wanneer wij eenmaal scherp het verband tusschen dien bepaalden aanleg en openbaringsgodsdienst hebben gezien en als het ware hebben aangevoeld, ingeleefd, dan begrijpen wij ook, dat onze weg anders moet zijn. Dan begrijpen wij het gemodder en getwist over de al of niet letterlijke aanvaarding van „de Schrift", het conflict met de natuurwetenschap en al die verschijnselen, die het gevolg daarvan zijn, dat deze vorm van openbaring een vreemd element in *onze* kultuur en derhalve niet organisch verbonden is met andere uitingen van *onzen* Noordergeest.

Voor den man in hoofdstuk II was de heele Bijbel

openbaring Gods, letterlijk — maar zijn particuliere „weggetje" zou hij niet openbaring noemen, al zou dit inzicht toch eerder dien naam verdienen. Doch ook wij willen ons aan de andere beteekenis van het woord houden, de beteekenis, die openbaring maakt tot iets, dat eens en voor altijd geschied is, en dat neergelegd is in een „Heilige Schrift", waaraan niet getornd kan worden.

Wanneer wij zoeken naar iets, dat bij het Noordras een soortgelijke plaats inneemt als „openbaring" bij het Orientale, dan zou dat „ingeving" kunnen zijn; maar dan niet als iets van eens-en-voor-al, maar als iets, dat ten allen tijde steeds weer plaats vindt, dat beleefd wordt, dat daar eenvoudig is, als een werkelijkheid in ons, dat ten grondslag ligt aan alle scheppingsvermogen, maar waar geen „geloof" bij te pas komt. Of ook als „inzicht" in het wezen der dingen, zooals zich dat aan den denker openbaart.

Maar wij kunnen ook nog een andere tegenoverstelling leeren zien, al ligt die niet zoo voor de hand, n.l. de tegenoverstelling openbaring — vertrouwen.

De christenen onderscheiden tusschen menschen die hun kracht „in God" zoeken en die welke hun kracht „in den mensch" zoeken. De eersten zijn dan die menschen, die er van uitgaan, dat in den mensch van nature geen kracht ten goede is, en dat het goede dat hij doet Gods genade is, terwijl die anderen dan zouden meenen, dat de mensch alles uit eigen kracht doet. Maar er is ook een gezegde, dat aantoont dat er nog een derde is: helpt uzelf, dan helpt u God! Dit is de houding, die reeds kenmerkend was voor de heidensche Germanen. Niet dus de mensch, die niets is

tegenover een God, die alles is, maar een mensch met krachten ten goede en ten kwade, erfdeel van zijn geslacht; en die mensch kan als het ware een verbond sluiten met God, wat hem dan steun en kracht geeft, *zelf* sterk te zijn. De heidensche Germanen drukten dat uit door God hun „fulltrui" te noemen, d.i. hij, in wien men zijn volle vertrouwen stelt. Het ontbrak hen niet aan zelfvertrouwen, maar *zelfvertrouwen* en *godsvertrouwen* waren organisch verbonden. De Germaansche mensch van het Noordras is zoo aangelegd, dat hij deze beiden noodig heeft, om tot volle ontplooiïng te komen. Er is een wisselwerking, die dan eens den eenen kant en dan weer den anderen naar voren brengt, het is kortweg *„het groote vertrouwen"*. En dit is ook weer geen „geloof", maar hij beleeft het.

Meer dan aanduiden kunnen wij dit beleven niet. Het zijn geen dingen, die bewezen kunnen worden, maar wij kunnen wel aanwezigen aanleg wekken, het kan zijn, dat wij weerklank vinden, dat een enkel woord in een bepaald verband of een beeld wegwijzer wordt naar den „rechten weg".

Wij zijn zoozeer gewend religie met „Oostersche" maatstaven te meten, dat wij eerst wat moeite hebben, de uitingen van religie van het Noordras als zoodanig voor volwaardig te houden, zooals ook de man in hoofdstuk II zijn „weggetje" niet als volwaardig dorst te aanvaarden en den gepatenteerden weg van zijn kerk alleen maar als zoodanig kon zien. Zoo valt het eerst vreemd op, dat er religie zou zijn zonder „geloof" (in den gebruikelijken zin), een religie waar gelooven niet wordt opgevat als iets verdienstelijks, ja, haast als een toovermiddel om „in den hemel te

komen", een religie waar ook dit „in den hemel komen" geen rol speelt. Er zijn tijden geweest, dat de menschen hier in het Noorden naar een hoog ideaal streefden, zonder aan „loon" te denken. Wanneer wij echter scherp toezien, zijn die menschen er nog! Natuurlijk zijn zij er, want dat ras is niet uitgestorven, maar leeft in ons.

Wanneer ons oog er eenmaal voor open gaat, dan zien wij: „geloof" wordt „beloond", maar „het groote vertrouwen" draagt zijn heil in zich, hier op aarde, van dag tot dag. Ja, de mensch van het Noordras gaat zoo ver, dat hij het eerloos vindt „goed te doen" terwille van loon, of met de bijgedachte aan loon; hij veracht deze houding in het diepst van zijn ziel. Dat wil niet zeggen, dat hij niet het goede en nuttige zal vereenigen, maar een moreele waarde heeft het slechts, voorzoover de loongedachte uitgeschakeld wordt.

Van het standpunt van den Noordrasmensch uit bezien, is de loongedachte juist in strijd met religie; met *zijn* maatstaf gemeten, hebben de godsdiensten, die dit sterk op den voorgrond schuiven, weinig religie.

De mensch, die in „het groote vertrouwen" leeft, leeft in het heden, in het kostbare oogenblik; over het hiernamaals maakt hij zich niet druk (ook niet in zijn stervensuur!). Hij weet van onze bevangenheid in tijd, ruimte en het oorzakelijk denken, en dat deze bevangenheid aan dit leven gebonden is. Hij weet ook, dat alles wat wij ons zouden willen voorstellen van een „eeuwig leven", voor ons onvoorstelbaar is, dat wij het ons derhalve *moeten* denken en voorstellen *in* den tijd en *in* de ruimte (en het causale gebeuren, dat beide

verbindt), en dat daarom die voorstelling juist weer niet „eeuwig" is, maar bevangen in onze begrensdheid. Daarom leeft hij in het heden en *vertrouwt*, en — indien wij het woord willen gebruiken, is het voor ons hier op zijn plaats — hij gelooft.

Dit „geloof", dat wij echter liever „vertrouwen" willen blijven noemen, is voor hem „de rechte weg", het botst niet tegen zijn kunst, wetenschap of wat zijn geest ook voortbrengt, en het heeft geen behoefte, steun te zoeken in een „openbaring" in engeren zin. Hij begrijpt niet, dat wij moeten „gelooven" in den zin van onomstootelijk en onvoorwaardelijk (letterlijk of hoe ook) aannemen van een „Heilige Schrift". Met zijn maatstaf gemeten is dit weer gebrek aan religie, want het is gebrek aan „zelfvertrouwen en godsvertrouwen", en het ontgaat hem niet, wanneer hij de geschiedenis met een open oog bestudeert, dat juist in tijden van verwarring en bij menschen, die losgeslagen zijn van „bloed en bodem", in tijden van verbastering, velen zich weer vastklampen aan openbaringsgodsdiensten, ook zulken, voor wien dit toch niet de rechte weg is.

De absolute zekerheid, dat de Schrift de eenige directe openbaring blijft, is de steun van hen, die hun heil zoeken in een openbaringsgodsdienst. Zij gelooven in die geopenbaarde Schrift en voor het Orientale ras is dit de natuurlijke, rechte weg. Maar er zijn menschen, die zich geweld moeten aandoen om te „gelooven"; voor hen is het „omweg" en zij komen er niet zonder suggestie, zelfsuggestie en massasuggestie.

Twijfel mag niet opkomen, want het is hun, als zouden zij in het niet verzinken, twijfel is erger dan de

dood. Daarom, dat het voor hen zoo gevaarlijk lijkt, ook maar één letter van de Schrift in twijfel te trekken, het mag niet en het kan niet, want waar zouden wij blijven? De minste twijfel maakt alles waardeloos. Wie hierbij is opgevoed, weet hoe moeilijk het is, dit los te laten en het anker uit te werpen in diepten, die hij nog niet kon peilen.

Velen ook zoeken een compromis, doch wij willen dat hier niet doen. De diepte — of om in het beeld van hoofdstuk I te spreken — de ruimte, schrikt ons niet af: wij vertrouwen, en ons gemoed gaat daarbij open, wij voelen ons vrij en God in ons.

Voor het groote vertrouwen is geen „geloof", geen dogma en geen Heilige Schrift noodig, maar een andere gezindheid, die wij willen weergeven met twee woorden, echter in hun oude beteekenis, n.l. een edele en hoogmoedige houding. Edel, als verwant met adel en odal (= erfgoed), en hoog-gemoed. Dat is de houding van de adel-boeren van onzen Germaanschen voortijd, maar ook van al die adel-boeren, die, komende uit het gebied van het Noordras in Midden- en Noord-Europa, de stichters zijn geweest der groote kulturen van de Arische Indiërs van den Veda-tijd, van Iran, van de klassieke Grieken en vroege Romeinen; de houding van menschen, mannen en vrouwen, die zich bewust zijn van de waarde van hun sibbe en hun ras en die de daaraan verbonden plichten vanzelfsprekend aanvaarden, ver van alle loongedachte.

IV. TWEEËRLEI VROOMHEID.

De godsdiensten van het Orient zijn gericht op den hemel, op het „hiernamaals", en wij zijn zoo gewend

dit als het eigenlijke terrein van de religie te beschouwen, dat wij onwillekeurig gaan zoeken, wat het Noordras zich bij die dingen voorstelt. En dan vinden wij niet al te veel. Gewend als wij dan zijn met vreemde maatstaven te meten, zijn wij dan de kluts kwijt en vragen waar de religie dan toch is. Maar die ligt op een ander „terrein", n.l. hier op aarde en in ons zelf.

Wij zouden derhalve kunnen spreken van *wereldvroomheid* en *hiernamaals-vroomheid*. Het christendom legt den nadruk op het laatste, maar het eerste is er ook in te vinden, kan zelfs op den voorgrond komen. Een en ander hangt samen met de voorstelling in de eerste eeuwen, als zou „het einde der dagen" nabij zijn geweest; daardoor verloor dit leven zijn beteekenis en zin.

De hiernamaalsvroomheid is makkelijker onder woorden te brengen dan onze wereldvroomheid. Wij willen er daarom mee beginnen.

Daar de aarde een jammerdal is en de hemel, waar God troont, de eeuwige zaligheid, kan de mensch veilig reeds hier al het „aardsche" den rug toekeeren en zich voorbereiden voor den hemel. De ideale mensch is dan *de heilige,* die liefst nog ongehuwd moet blijven, wat als Gode welgevallig wordt opgevat. De weg, die hij moet gaan is hem voorgeschreven (openbaring) en hij hoopt dien door Gods genade te bewandelen, tot eens de poorten des hemels voor hem worden geopend. Hij kastijdt het vleesch (lichaam) om zijn ziel te redden. Overgave aan God, berusting in het lijden (op aarde) is de houding van zijn ziel; zijn lichaam is „in het stof gebogen", wanneer hij bidt.

Nu het Noordras: de mensch staat geplant in zijn

sibbe en ras, als deel van het groote geheel. Hij staat in dit leven en moet er iets van maken. Zijn ideaal is *de held*, naar lichaam en geest, die het goddelijke, dat ook in hem is, moet uitdrukken, die het edele, dat hij erfde, moet voortplanten. Zijn helpers waren de „theói philoi", de vriend-goden, zooals de Noordras grieken hen noemden, of Dyaus pitar, God-Vader, zooals de Arische Indiërs zeiden en waarmee Jupiter der Noordrasromeinen overeenkwam; of de Vriend en Fulltrui der Germanen. Menschen konden van deze goden afstammen en deze goden waren menschen in hoogste voleinding. *Maar iets anders omsluit menschen en goden.* Zullen wij dit „God" noemen? Het is iets anders dan de God der Oostersche volken. In hoofdstuk I noemden wij het „God in ons", maar het is meer, het is ook „God om ons", doch waarom zouden wij het Hoogste, het Heilige een naam geven?

„Het groote vertrouwen" gaat ook verder dan deze vriend-goden, het is die geborgenheid, waar ook sprake van was, niet als een omsloten zijn, maar als een innerlijk opengaan, die alle vrees uitsluit, die ons doet beseffen geborgen te zijn in het groote geheel. — Het is niet een vormloos opgaan in „het Al", maar een zich deel voelen van het groote „organisme", het tegendeel van vormloosheid dus.

Hier is geen plaats voor lichaam en ziel als tegenstrijdigheid („kerker en ziel"), hier is geen plaats voor straf en loon, of voor verachting der vrouw en van het huwelijk (zooals bij Paulus in 1 Kor. 7), maar integendeel vinden wij hier de heiliging van de voortplanting, de aanvaarding van het volle leven met doel in zichzelf, waarbij heldhaftige standvastigheid en trouw voorop staan.

Niet hulpeloosheid en deemoed, maar houding en evenwicht. Zien wij niet hoe de gekerstende Germaan steeds weer tracht deze deemoed een heldhaftige kant af te dwingen (wat ook kan), en zijn Christus als een held te zien?

En het hiernamaals, hoe dacht de Noordmensch zich dat? De voorstellingen zijn vaag en onzeker, maar het is dikwijls min of meer een voortzetting van dit leven; de dooden stellen belang in het leven van hun sibbe en zijn tegenwoordig op de groote heilige herdenkingsmaaltijden, want ook voor hen ligt het zwaartepunt in het leven op aarde.

Gebrek aan religieuzen aanleg, zegt hij, die met den maatstaf van het Orient meet. En wij, wat zeggen wij? Hoogste wijsheid (voor *ons*) ook nog thans, want wij zien het zoo:

De mensch is gebonden aan de voorstelling „in de ruimte" en het gebeuren „in den tijd" (dat waren de vriend-goden ook), maar het Heilige alomvattende daarbuiten en in ons, is niet in deze gebondenheid. Daarom stelt het Noordras zich dit hoogste niet als een mensch voor, ook niet als een zeer persoonlijk God, of zelfs een „God der wrake" en daarom troont het ook niet in den hemel, maar is evenzeer „God in ons" als „God in de natuur". Wij beleven dit godsbegrip „wanneer de blik naar buiten en de blik naar binnen één zijn, wanneer wat buiten is, symbool en vormgeving wordt van wat binnen is", zooals wij het in hoofdstuk I trachtten te duiden.

Zoo zien wij dan de „wereld-vroomheid" samengaan met een levenshouding en een godsvoorstelling, welke van geheel anderen aard is dan die van de „hiernamaalsvroomheid". Beide wijzen van vroom zijn kun-

nen wij eerst begrijpen in het verband der rassenkunde en als deel van een rasgebonden kultuur. Dan eerst zien wij duidelijk, hoe de mensch van het eene ras zóó en niet anders moet gelooven, dat alleen dat geloof levend voor hem kan zijn, terwijl de mensch van eén ander ras een anderen weg moet gaan.

V. DE WEG TERUG.

Wij hebben voor hoofdstuk I den eersten persoon gekozen, omdat de mensch van het Noordras God in de eenzaamheid zoekt (misschien is dit ook algemeen menschelijk) en toch als enkeling, als persoonlijkheid *tegenover* God blijft staan. Bij alle gevoel van geborgenheid verliest hij zich niet in het „Al", maar dit „tegenover" sluit niet uit, dat hij God „in zich" weet.

Wij hebben getracht te doen voelen, hoe kunst, wetenschap, denken en religie uit dezelfde diepte der ziel gevoed worden, welke ziel zich op wonderbaarlijke wijze weer voedt met wat de zintuigen leveren. Het is alsof het alles organen zijn, waarmee de ziel het groote wonder van het leven zich bewust maakt en verwerkt.

Daarna hebben wij over tegenstellingen gesproken. In hoofdstuk II over den rechten weg en den omweg. In dit verband, uit het leven gegrepen, spraken wij over den rechten weg nog in de termen en voorstellingen van het christelijke „geloof", zooals die man dat zelf deed, terwijl wij in hoofdstuk III en IV begonnen zijn de tegenstellingen scherper tegenover elkaar te stellen.

Veel van wat wij tegenover de religie van het Noordras stelden, vinden wij in het christendom.

Toch hebben wij dit niet steeds genoemd: er zijn zoovele vormen van christendom.

Maar wanneer wij zoeken naar *onzen* rechten weg, wanneer wij ons bewust willen worden van wat ons organisme in de religieuze dingen noodig heeft om te leven en te bloeien, dan moeten wij uitersten tegenover elkaar stellen, opdat het beeld met schaduw en licht overtuigend tot ons spreekt.

Voor het gemoed spreekt de vorm van hoofdstuk I meer, maar ook het ontledend verstand willen wij zijn recht geven en daarom zullen wij trachten de tegenstellingen nog iets verder uit te werken en in onderling verband te zien en dat is in verband met het wezen van het Noordras, in den „stijl" daarvan.

Het is echter hier de plaats, om eerst op een belangrijk punt te wijzen: het onderscheid tusschen de lagere mythologie en de hoogere vormen van de eigenlijke religie. Tot de lagere mythologie rekenen wij dan alle demonenvrees, tooverij e.d., dus alles wat met vrees en angst te maken heeft, of wat men gemeenlijk primitief noemt.

Ook het Noordras is eens primitief geweest en overblijfsels daarvan blijven lang bestaan, wanneer de sibben der adelboeren daar reeds aan ontgroeid zijn. De lagere mythologie moge belangwekkend zijn, voor ons heeft dit „bijgeloof" geen beteekenis meer bij het zoeken naar den rechten weg. Daarom gaat onze belangstelling uit naar de hoogtijden in de geschiedenis van het Noordras en laten wij den onderstroom, die altijd aanwezig is, buiten beschouwing.

Het is echter niet onze bedoeling het feitenmateriaal hier bijeen te zoeken. Enkele weinige feiten zijn niet

overtuigend, zij krijgen eerst gewicht door de studie, die het gebied overziet en wij willen daarom niet anders dan den weg wijzen en verband leggen. Het is zoo ver met ons gekomen, dat wij geleerd hebben het eigene van buiten af te bezien en het vreemde ons eigen te maken, niet het minst in de religie. Wij moeten echter met onbevreesdheid, waardigheid en zelfvertrouwen weer ons zelf *terug*vinden.

Het gebeurde in den bekeeringstijd hier in het Noorden, in den tijd van ontwrichting, dat een alderman aan het Engelsche hof in de groote hal tot zijn koning sprekende, een gelijkenis gebruikte en het leven van den mensch vergeleek met een vogeltje, dat 's winters door de zaal heenvliegt, van den éénen winter naar den anderen winter en een kort oogenblik in de warmte der hal is. Het korte oogenblik is als het leven, dat uit den éénen „winter" komt en in den anderen verdwijnt. Indien het nieuwe geloof ons meer zekerheid kan geven, zoo sprak hij, zoo is het beter. De Germanen van dien tijd stonden op een keerpunt in hun ontwikkeling en de nieuwe leer kwam met veel machtsvertoon en sommigen namen aan en dachten „meer zekerheid" te krijgen.

En duizend jaar later moeten zij bekennen, dat die dingen nog evenzeer verborgen zijn, dat wij in onze begrensdheid niet in „den winter" kunnen zien. Maar nu moeten wij weer tot het bewustzijn komen, dat wij niet alleen niet weten kunnen, *maar dat wij het ook niet noodig hebben,* dat *onze* religie geen hiernamaalsvroomheid, maar een wereldvroomheid is. De Germaan heeft zich ingespannen om zich allerlei vreemde voorstellingen eigen te maken, hij heeft zich gesugge-

reerd, dat hij om „zalig te worden" moet „gelooven" in dogma's en een „Schrift", die vreemde mannen onder veel getwist te Nicea eens voor „echt" verklaarden. Wie zich de moeite getroosten wil na te lezen hoe het daar toeging, zal zonder meer begrijpen, dat dat geen religie in onzen zin is. Wij laten de voorstelling der Drie-eenheid niet bij meerderheid van stemmen tot dogma proclameeren. Het dogmatische christendom, dat groote onverteerbare brok in de Germaansche kultuur, werd gekneed en vervormd, bewerkt en toch niet verwerkt, totdat... ? Totdat het eeuwig-oude-nieuwe weer doorbreekt, tot de tijden rijp zijn.

Dan zal de Germaan niet meer zeggen: omdat ik het niet begrijpen kan, moet ik het „gelooven", maar dan zal hij zeggen: omdat ik er in leef, hoef ik het niet te begrijpen met mijn verstand.

Dan wijkt weer alle fanatisme; want de mensch van het Noordras is in religie nooit fanatiek, wanneer geen dwangvoorstellingen (dogma's) hem van zichzelf vervreemden en een heimelijke vrees aan zijn ziel knaagt, dat hij het misschien toch niet „gelooft". Daarom spreekt hij zooveel over de „verzekerdheid des geloofs". Wat voor andere rassen echt kan zijn, is voor hem verwrongen. En thans, nu wij het het meest behoeven, zal het ons in den steek laten — tot ons *heil!* Want de eeuw van het materialisme is voorbij en wij zullen zoeken, tot wij den rechten weg weer teruggevonden hebben.

VI. TEGENSTELLINGEN.

Wij zullen nu telkens tegenover elkaar stellen Noordrasreligie en bepaalde voorstellingen in het

christendom. Dit christendom is geen eenheid; het zou gesplitst kunnen worden in voorstellingen, die meer van het Westras uit begrepen kunnen worden en andere, die bij het Orientale of het Vooraziatische ras passen. Daarbij komen dan vormen, die onder den invloed van Iran of Griekenland weer in de richting van Noordrasreligie zijn omgewerkt. Wanneer wij de vele vormen van christendom bezien, komt nu eens dit element, dan weer het andere naar voren. Ook bij den godsdienst der Germanen zijn die invloeden merkbaar. Zij kwamen reeds vroeg langs den ouden verbindingsweg van Zwarte Zee naar Oostzee, de oude Barnsteenweg naar het Noorden. Later veel sterker als christendom, eerst via Engeland en dan via het Frankenland. Bij het verwerken en omwerken van die invloeden kunnen wij zien wat aangeboren en wat vreemd is: het vreemde wordt in de richting van het aangeborene omgewerkt. Een zorgvuldige bestudeering van dit proces zou de kern van de Noordrasreligie doen zien. Doch niet alleen hier, ook bij de andere volken, waar het Noordras de bovenlaag vormde en de kultuur schiep, — Iran, Voor-Indië, Griekenland, Rome — zien wij iets dergelijks.

Daar komt de Noordrasmensch veroverend binnen en er ontstaan de z.g. Indogermaansche kulturen. Hij brengt zijn religie met zijn „wereldgevoel" en zijn blonde lichtgoden. De inheemsche godsdienst wordt teruggedrongen of omgewerkt en de religie der bloeitijden ontstaat. De inheemsche religie blijft echter in de onderlaag voortbestaan en dan komt met de toenemende vermenging der rassen het verval en de godsdienstvormen der onderlaag komen weer naar boven.

Wanneer men nu deze groote verscheidenheid b.v. in Griekenland samenvat als „de" Grieksche religie, en daarin dan bovendien nog een „vooruitgang" van primitief over polytheïsme naar een ander -isme meent te ontdekken, dan ziet men van de werkelijkheid niets. Want daar in de werkelijkheid bestaat die vooruitgang niet; daar zijn n.l. twee religies, de oud-inheemsche en die van de Noordrasgrieken, die misschien ieder hun ontwikkeling hebben en die elkaar verdringen en beïnvloeden, om te eindigen in een mengsel van godsdiensten, passende bij een bevolking, die naar het bloed een volkenchaos is geworden.

Wanneer wij echter van de raskunde uitgaan, en hebben leeren zien, hoe bepaalde vormen van religie bij bepaalde rassen harmonisch passen, dan ontvouwt zich een heel ander beeld. Het werk, dat deze stof over het heele gebied zoo behandelt, moet nog geschreven worden, doch wij zijn reeds dankbaar, dat er geleerden zijn, die in deze richting werken, die deze vraagstukken van het rasstandpunt uit bezien en — dat er reeds veel te zien is.

Wij, die als Germanen naar *onzen* „rechten weg" zoeken, stellen natuurlijk het meeste belang in de ontwikkeling in het Noorden. In de oude IJslandsche letterkunde bezitten wij een rijke bron, waar het dagelijksche leven voor ons wordt uitgespreid, een leven, dat van religie doortrokken is, zij het ook niet in Oosterschen zin. Maar ook de andere Indogermaansche kulturen zijn van het grootste belang, daar de overlevering hier veel vroeger schriftelijk werd vastgelegd.

Wanneer wij dus nu Noordrasreligie tegenover bepaalde vormen in het christendom gaan stellen, dan

denken wij allereerst aan de Noordrasgermanen, maar verliezen ook de andere takken niet uit het oog en, zooals reeds eerder opgemerkt, bepalen wij ons tot de hoogten der Noordrasreligie. Bij de bespreking doen wij hier en daar een greep, als voorbeeld. Zulke enkele voorbeelden zijn natuurlijk nog niet bewijskrachtig, doch wij moeten het aan den lezer overlaten, door eigen studie het beeld vollediger te maken. Dit kan niet meer zijn dan een voorloopig schema, dat door die voorbeelden wat kleur en leven moet krijgen.

Er is echter een gevaar en wij mogen niet verzuimen daarop te wijzen. Wanneer men verschillende opvattingen, voortspruitend uit verschillende wereldbeschouwing, tegenover elkaar stelt, zal het verschil reeds in de kern moeten worden opgespoord. De tegenstelling zal zoo scherp mogelijk moeten worden belicht. Noodzakelijkerwijs zet deze tegenstelling, wanneer die bovendien schematisch met enkele slagwoorden wordt neergeschreven, zich het meest vast in de herinnering van den lezer. Dit is ook de bedoeling. Maar nu is het gevaar dit, dat, wanneer dit schema tweede- en derdehands wordt gebruikt, het steeds stugger en harder dreigt te worden en ten slotte dogmatisch wordt; dan is het leven er uit. Wat eerst gezocht werd in de veelheid van het leven, en als het ware in een formule werd samengevat, om die veelheid te kunnen doorlichten, wordt nu — omgekeerd — door denktragen gebruikt, om alle eigen doordenken te vervangen: de formule staat klaar en reeds houdt alle eigen denken en waarnemen op. Dit gevaar loopen wij allen. De formule heeft slechts waarde als saamgevatte veelheid, maar niet als surrogaat van die veel-

heid, die het kenmerk is van alle leven. Onder dit voorbehoud beginnen wij met ons schema.

Het ligt voor de hand, dat wij onze tegenoverstellingen beginnen met het godsbegrip:

God *in* ons en *om* ons,	—	God *buiten* ons en *boven* de schepping.
„wereldgevoel"	—	als „deus ex machina", menschengedaante.

Wanneer wij over het ontstaan der dingen denken en logisch gaan redeneeren, blijven er aan het eind van den keten van logische gevolgtrekkingen twee mogelijkheden open: *a.* er is nooit een begin geweest, het één komt uit het ander voort; *b.* er is eens een begin geweest uit het niet. Een derde mogelijkheid staat er voor ons denken niet open. Nemen wij *a* aan, dan zeggen wij meteen: maar er moet toch ééns een begin geweest zijn, en nemen wij *b* aan, dan zeggen wij meteen: iets kan niet uit niets ontstaan. Wij zitten dus vast, vast n.l. aan de grenzen van ons logisch denken en onze voorstelling in ruimte en tijd. Wij wille deze wijze van de vraag stellen de „historische" noemen (het zal dadelijk blijken, waarom). Hier wordt bevrediging gezocht voor het allermenschelijkste aan den mensch, het meest beperkte, zijn logisch denken. Doch hij kan ook op andere wijze tot dieper inzicht komen en heeft nog andere organen. Namen doen er niet toe: laten wij zeggen gevoel, instinkt, geweten, of wat gij nog meer wilt.

Maar zooals gezegd, er is geen uitweg, wel een schijnuitweg en dat is de „deus ex machina" van het

antieke tooneel, die van boven achter de schermen komt ingrijpen, de God „buiten" ons, die dan is de Schepper uit het niets, zelf eeuwig. In plaats van één logische onmogelijkheid, hebben wij ze hier allebei, n.l. het zijn zonder begin, dat is dan God, en het begin uit niets, dat is dan de schepping. Het logisch denken is evenmin bevredigd, maar daar is wel raad op te vinden: „Gelooft! Neemt het aan, het is geopenbaarde waarheid". Nu is het dogma geworden. Deze God, Schepper aller dingen, staat aan het begin van het „historisch" gedachte wereldgebeuren. In de christelijke voorstelling is het verloop, kort saamgevat dit: schepping — zondeval — zoenoffer van Christus — laatste oordeel. Daarvóór en daarna als het ware de eeuwige *tijd.* Daarom noemen wij het historisch.

De Noordrasmensch gaat in de religieuze dingen uit van het heden, van het *beleven* van „God" of misschien eerder nog „het goddelijke". Maar hij gaat evenzeer uit van „God om ons". Deze twee zijn een eenheid, het één verwekt het ander, het eene beeld het andere (hoofdstuk I), zooals de boerenkrijger der Veda's bij het morgenrood bad om verlichting der ziel. Zijn het licht aan den hemel en het licht, dat tot inzicht voert, niet van eender oorsprong?

Hier is niet God de Schepper aan den éénen kant, eeuwig, en het schepsel aan den anderen kant, tijdelijk, maar deze woorden verliezen hun zin, het is één organisch geheel, tijdeloos, al zien *wij* het in tijd bevangen. *Het bewustzijn daarin te leven, daar deel van uit te maken, is de eigenlijke religie van het Noordras.* Wij noemden dit het „wereldgevoel" en wij willen hete in tegenstelling met het „historisch" den-

ken, het „organisch" denken noemen. De Germaansche denker Kant zou eens haarfijn uiteenzetten, waar dit historisch denken op vastloopt en in de Rig Veda zegt de dichter (R. V. 10, 129 naar Deussen):

„Wie heeft, vanwaar de schepping stamt, vernomen?
Die op haar ziet in 't hoogste hemellicht,
Die haar gemaakt heeft, of ook niet gemaakt,
Die weet het! Of — weet ook hij het niet?"

Uit deze regels spreekt geen twijfel, maar de houding van een, die niet historisch bevangen is. Voor twijfel is hier geen plaats, het is de dichterlijke omschrijving van het wereldgevoel, dat geen „historisch vragen" beantwoorden wil.

Bijzonder mooi komen de hier besproken tegenstellingen uit in de ontwikkeling van het godsbesef op IJsland, zooals B. Kummer dit uiteenzet. Hij toont aan, hoe het „God om ons" in de tiende eeuw trapsgewijze verloren is gegaan, hetgeen bevorderd werd door het losbreken uit het oude verband in Noorwegen, waar het grootste deel der „landnemers" vandaan kwam. De „fulltrui", meestal Thor genaamd, was nog „God in ons en om ons", zij het ook zeer persoonlijk voorgesteld. Als hij verbleekt, zijn het de groote eerstelingen van de sibbe; dan de „fylgjen" en ten slotte, als „God om ons" geheel verbleekt is, blijft nog het „God in ons", dat zij weergaven met het geloof in „eigen macht en moed". De schrijver toont aan, hoe dit nog geen ongeloof is, maar een rest van wat wij noemen „God in ons". Deze ontwikkeling was echter nog lang niet ten einde, „toen de religieuze richting met geweld omgebogen werd, en de naar binnen gekeerde, kortzichtig geworden blik der vromen gedwongen werd uit te zien naar een oneindig verren

God". (Midgards Untergang, blz. 170). Dat de bekeerde Germanen later naast den „oneindig verren God" steeds weer zochten naar hun „God in ons en om ons" zal hem, die de onverstoorbare waarden van het ras heeft leeren zien, niet verwonderen; evenmin, dat beide dikwijls naast elkaar staan: voor het verstand de aangeleerde God buiten de Schepping en voor het gemoed toch die God, die het Noordras niet kan missen, beter nog: die het in zich draagt, voor alle eeuwigheid.

Wij stellen nu verder tegenover elkaar de wereldbeelden, die vanzelf uit deze godsvoorstelling voortkomen, of er mee ontstaan moeten zijn.

organisch wereldbeeld	—	historisch wereldbeeld
de heilige Orde der Schepping	—	God als schepper, heerscher, rechter
menschen en goden, God als „HET"	—	star monotheïsme

Het zien van de schepping als één groot organisme, één groote orde, die alles omvat, schijnt alleen bij het Noordras zóó uitgesproken voor te komen. De voorstelling is oeroud Indogermaansch, als heilige orde, die tevens schoon is, en waarmee zich de voorstelling verbindt, dat de mensch, die op zijn terrein in stand moet houden, hetgeen hij ook kan, door de goddelijke krachten, die door den mensch heen werkzaam zijn. Het is dus niet de Schepper buiten de schepping, die deze in stand houdt dan wel willekeurig doorbreekt met „wonderen", maar de mensch zelf werkt hier aan mee, met de groote goddelijke kracht, die in alles werkzaam is, en die dan ook dikwijls onpersoonlijk

wordt voorgesteld. Deze wereld is de eenige werkelijkheid; hier ligt des menschen taak, en het verwondert ons niet, als wij hooren, dat Thor in de voorstelling der Germanen „met aardkracht geladen" was, want de aarde was niet „profaan".

Aardig is in dit verband de beteekenisverwisseling van het woord „paradijs". De Perzen (oorspronkelijk een Noordrasvolk) legden groote tuinen aan in de rivierdalen van Voor-Indië en noemden die „paradaeza". Datzelfde woord kreeg bij de Grieken de beteekenis van dierentuin, want de Perzen waren ook liefhebbers van allerlei gedierte en siervogels. Toen nomadenvolken het land in bezit namen, verdwenen de tuinen, maar het woord kreeg in hun hiernamaalsvroomheid de beteekenis van de *hemelsche* lusthof.

Het kan den schijn hebben, alsof deze godsvoorstelling abstract is, vergeleken bij den *persoonlijken* Schepper. In werkelijkheid is het eerder andersom. De „deus ex machina", als uitweg van het vastgeloopen logisch denken, loopt gevaar òf abstract te worden (wij kunnen God geen eigenschappen toedichten en voor het overige is hij „buiten" de schepping), òf grof materialistisch te worden gedacht, terwijl het „God in ons en om ons" door geheel andere zintuigen der ziel gevoed wordt en nooit van het abstracte denken *kan* uitgaan.

Maar er is een vorm, waar zij elkaar schijnen te naderen, dat is in de Indogermaansche voorstelling van God-Vader. Wanneer het „wereldgevoel" God persoonlijk wil vatten, schijnt het reeds vroeg God als Vader te hebben gedacht: Dyaus, als alomvattende „lichtende hemel" werd „Vader", terwijl het christen-

dom naast den starren joodschen schepper- en rechtergod, door Christus ook den „Vader" gekregen heeft.

Dit samengaan van een onpersoonlijke *naast* een persoonlijke godsvoorstelling is zeer wel mogelijk bij het „organisch" denken, dat niet de starheid van het „historisch" denken kent. Of het in een theologisch systeem gegoten of geperst kan worden, is niet van het geringste belang. Het is er, en het leeft in ons! Het is oeroud en leefde bij de Germanen tot kort voor de bekeering. Hiermee hangt samen, dat God dikwijls een *onzijdig* woord is. Ook ons woord „God" was eens onzijdig, tot de christenpredikers kwamen en een Germaanschen naam voor hun persoonlijken God moesten hebben en „het God" tot „den God" maakten. Wij vinden het nog bij Luther, als hij zegt: „God is Hij of Het". Zoo *leeft* Hij of Het in de ziel der Noordrasmenschen en is daarom niet abstract, maar hoogste werkelijkheid.

Wij moeten echter blijven onderscheiden tusschen het „God in ons en om ons", dat „wereldgevoel" en de goden, dat zijn de vriend-goden. Dat dit eerste anders is dan „God buiten ons", is duidelijk. Maar ook de laatsten zijn anders, zij staan ver van een ijverzuchtig God der wrake en vergelding, een machtgod. Wij weten, dat de Germaansche goden beschermers der menschenwereld waren, dat zij „weldadig, goed en rechtvaardig" waren (brief van Bisschop Daniel van Winchester aan Bonifacius), dat de Edda hen mild en goed noemt, dat zij werden genoemd „de ons bloedverwante, dierbare goden" (vert. H. Naumann). Doch deze goden zijn evenals de menschen ingebouwd in de groote wereldorde, die de Germanen wel met een boom symboliseerden. Deze achtergrond blijft bestaan, ach-

ter de dikwijls verwarrende veelheid van godennamen, die dichtkunst en mythologie gebruiken. Dichtkunst en mythologie zijn echter niet religie; *de Noordrasreligie vangt aan, waar deze achtergrond ons bewust wordt,* en waar wij niet meer weten of God „Hij of Het" is, zooals Luther het uitdrukt, of waar wij God zien „in het symbool der persoonlijkheid" (Hauer).

Dit wereldbeeld is vol warmte en leven, als de natuur zelf; het groeit en bloeit als een boom met veelheid van takken en groen en brengt telkenjare vrucht voort, steeds nieuw. Aan zijn voet ontspringt de bron der wijsheid en in zijn takken hangen de sterren des hemels. Bij alle veelheid toch een organische eenheid, een wereldorde, die door alles heengaat, die boven ons begrijpen uitgaat en die wij toch in ons en om ons beleven.

Star is het monotheïsme daartegenover voor ons.

Wanneer de God „buiten de schepping" zich wil mededeelen aan zijn schepsel, „openbaart" hij zich, dikwijls in een „Schrift" die daarom dan „heilig" is. De mensch heeft deze openbaring slechts te „aanvaarden"; beleven hoeft hij het niet; dat kan *naast* het aanvaarden wel gebeuren, maar het is iets heel anders. Het Noordrasgeloof verwerpt dezen steun „buiten ons", daar het alle steun zoekt „in ons". Daarom gaat dit geloof uit van vertrouwen, zelfvertrouwen en Godsvertrouwen en zegt niet: credo quia absurdum.

Onze volgende tegenoverstelling kan dus zijn:

het groote vertrouwen	—	openbaring
beleven	—	aanvaarden
houvast in onszelf	—	houvast buiten ons

Het is zonder meer duidelijk, dat deze dingen uit de vorige tegenoverstellingen voortkomen. Het verband is zoo nauw, dat het moeilijk valt over het één te spreken, zonder het ander te noemen. Evenzeer volgt uit de tweeërlei houvast ook tweeërlei houding, die weer in twee ideaalfiguren wordt uitgedrukt:

evenwicht, houding	—	deemoed, tot in 't stof
de Held	—	de Heilige [5])

De held, dat is Siegfried, om bij onze oudheid te blijven, die in het volle leven staat, die strijdbaar is, ook als dichter of denker, het levend voorbeeld van „het groote vertrouwen", die staat in het evenwicht van alle gaven van lichaam en ziel, die werkt op de aarde, voor *dit* leven, want dit leven is zwanger van eeuwigheid. Die niet zichzelf zoekt, maar opbrandt in lichtenden gloed en niet vraagt naar een belooning in een hiernamaals. Wat zou hij vragen? Leeft hij niet in het groote vertrouwen, onbekommerd? — Hij is niet zonder deemoed, maar zijn deemoed is anders dan die van een heilige. De heilige wacht op de verlossing zijner ziel uit het zondig lichaam.

Deze voorstelling der verlossing komt in alle z.g. *wereldgodsdiensten* voor, maar is aan de Noordras-*religie,* als wereldvroomheid, vreemd. Het gebied, waar het „verlossingstype" (L. F. Clausz) thuishoort, kan als het uitstralingsgebied van deze voorstelling beschouwd worden, vanwaar de groote godsdiensten het hebben gekregen.

---

[5]) Hoe de Held overging tot Heilige bij een Indogermaansch volk, laat Strzygowsky zien in „Spuren Indogermanischen Glaubens", bl. 164.

De verlossingsleer is niet denkbaar zonder *angst*. Hier knoopen de bekeerders dan ook steeds bij aan: zonde, vergelding, Godrechter, verdoemenis — en dan door bemiddeling der kerk de verlossing.

Is het wonder, dat de Noordgermanen, die — wanneer zij er al mee te maken hadden — de booze machten van „Uitgaard" zonder vrees te lijf gingen en niet capituleerden, na de bekeering werden beheerscht door een matelooze angst, angst voor booze geesten, voor dood en duivel, voor wedergangers [6]), heksen en allerhand hellespook? Geen wonder, want hun „fulltrui" leefde — ook in de voorstelling der bekeerders zelf! — nog steeds, maar hij was een duivel, evenals Siegfried, die de ergste hellepijn moest lijden. Tot diep in de middeleeuwen bleef die angst en kunnen wij wel zeggen, dat onze tijd daar reeds aan is ontgroeid?

Ook de dood heeft voor den Noordrasmensch een geheel ander karakter dan voor den verlossingsmensch. Hij voelt niet de behoefte er van verlost te worden, of door den dood uit zijn aardsche lichaam verlost te worden, of welke voorstellingen de hiernamaalsvroomheid en hiernamaalsangst ook mogen opwekken. De Germaansche mensch Frederik de Groote van Pruisen schreef een gedicht „Over de angst voor den dood en het bang zijn voor een hiernamaals", waarin hij o.a. zegt: „Doch niets zullen wij gemeen hebben met dat soort geloovigheid der lafaards, die door helleangst voor zonde behoed worden, die gaarne zich aan verderfelijke lusten zouden overgeven, wanneer zij niet wisten, dat in hun hiernamaals het

---

[6]) Dat zijn de „levende lijken" van kwaadwillige dooden.

eeuwige vuur hen wachtte! Al hun strenge deugdzaamheid is niet meer dan schijn en hoon! Wat ons verre houdt van schuld, is de liefde tot onze plicht." Deze groote, echt en diep geloovige Noordrasmensch, vreesde den dood niet. Hij wilde in alle stilte en eenvoud begraven worden in zijn „Sanssouci": „Quand je serai là, je serai sans souci!" Toch werd hij in een kerk begraven [7]).

Stellen wij hier tegenover als één voorbeeld uit velen: Gregorius, bisschop van Tours: „Wanneer er geen toekomstige opstanding is, wat nut het dan den gerechten goed te doen en wat voor schade brengt het den zondaar slecht te handelen?"

Hier staan twee werelden tegenover elkaar, die elkaar nooit zullen begrijpen. *Moest* niet de kerk den Noordrasmensch Frederik tot goddeloozen vrijdenker stempelen en *moeten* wij, die van het Noordras zijn, hem niet eeren en Gregorius verachten uit het diepst onzer ziel? Toch kan iets deze hardheid van veroordeeling verzachten; *dat is de raskunde,* die ons doet inzien, waarom de Noordrasmensch een Noordrasreligie heeft en waarom een ander ras het „verlossingstype" genoemd kan worden. Alleen de raskunde doet hier het organisch verband zien en wij kunnen zoover komen, dat wij ons evenmin ergeren aan een Gregorius als aan een kat, die een nachtegaal opeet. Anders wordt het, wanneer de vrije Noordrasmensch zich wringt in de religieuze vormen van vreemd ras, dan zien wij de kat als moordenaar en niet meer als een dier, dat zijn aard getrouw blijft. Of gaat hier dit beeld niet op, *moet* de verlossingsgodsdienst ook den

---

[7]) H. Riegelmann: König Friedrichs letzter Wille.

Noordrasmensch in zijn vormen dwingen, is dat juist zijn „aard"? Daarover aan het slot.

Wij hebben hier ongemerkt tegenoverstellingen genoemd, die ook reeds eerder ter sprake kwamen; het zijn:

wereldvroomheid	—	hiernamaalsvroomheid
lichaam-ziel (als organisch geheel)	—	lichaam tegen ziel
schuld	—	zonde en verlossing [8])

Het organisch denken kan lichaam en ziel niet als twee afzonderlijke „dingen" zien, maar beleeft het lichaam als het instrument, waarin de ziel zich uit. De welgeschapen ziel voelt zich thuis in het welgeschapen lichaam. Zoo is het bij den „held". Maar de „heilige" beschouwt zijn lichaam als kerker der ziel en minacht het.

Waar deze voorstelling heerscht, kan de eeredienst castraten gebruiken en noemt het niet ontheiliging, daar is ascese een middel tot heiliging, daar kan een zwakzinnige een „heilig" leven leiden. Als uiterste kan tot voorbeeld dienen de „wilde idioot", die Damiani, de vader der Flagellanten (zelfgeeselaars) beschrijft: „Hij zit in een cel opgesloten en kent 50 psalmen uit het hoofd, die hij dagelijks zeven maal opzegt. Sinds vijftien jaar heeft hij deze kluize niet verlaten; zijn baard is stijf van het vuil en iedere week vast hij drie dagen. 's Zondags kookt hij een gerecht; wij beschou-

---

[8]) L. G. Tirala stelt tegenover „verlossing" „bevrijding"; verlossing van den aangeboren aard tegenover bevrijding uit nood, of zelfs schuld, terwille van den aangeboren aard (Rasse, Geist und Seele, blz. 224).

wen het als een groote penitentie er van te proeven of er aan te ruiken. Zijn cel is vol stank, zijn drinkwater een drabbig vocht en nooit verschoont hij zijn kleeren". Zie hier het weerzinwekkende uiterste van verachting van het vleesch, dat toch als iets werd beschouwd, waar als het ware magische krachten van uitgingen, als iets, dat Gode welgevallig was.

Vanwaar deze haat tegen het lichaam? Het lichaam is de plaats der zonde, doodt het, door deszelfs begeerten te dooden, en welke begeerten zijn moeilijker te dooden, dan die van het geslachtsleven? Daarom is de vrouw wel het zondigste schepsel op aard: zij verleidt den man. Kan zij wel zalig worden? Is zij niet „porta inferni", de ingang tot de hel? Ja, is zij wel een mensch? Er zijn geleerden en geestelijken geweest, die er aan getwijfeld hebben, ja, die het ontkend hebben! In de vroege christelijke kerk was dat nog anders; daar hebben vrouwen als zendelingen, profetessen en predikster van het Woord een belangrijke rol gespeeld, en omstreeks het jaar 180 waren er zelfs geestelijken, die dit goedkeurden. Maar weldra gaat de kerk dit verbieden en Tertulianus verkondigt, dat vrouwen ook de rechte leer niet mochten verkondigen in het openbaar. Hij wijst dan op I Cor. 14 : 34 en besluit dat de vrouw moet zwijgen [9]).

Ook waar het leven van den „heilige" edele vormen aanneemt, ligt de tegenstelling van zondig lichaam en de ziel, die verlost moet worden, aan zijn levenshouding ten grondslag. Alle kwaad is zonde tegenover God, want het is overtreding van Zijn gebod. God

---

[9]) A. Harnack: Mission und Ausbreitung des Christentums II, blz. 59—61.

„buiten ons" heeft zich geopenbaard en geboden gegeven, een wet gesteld, waarin Hij zegt wat goed en kwaad is, of waarin Hij beveelt, dat wij voor het eten onze handen moeten wasschen of op een bepaalden dag niet mogen werken.

De „held" zondigt niet, maar laat een schuld op *zich*(!), wanneer hij zich vergrijpt tegen de „orde". Deze schuld kan nooit een ander wegnemen, hij moet er voor „boeten" (niet in christelijken zin), dat beteekent letterlijk hij moet het „herstellen", „genezen" en dat kan alleen hij. Maar dan is het ook werkelijk genezen. Bij zonde is dat anders; dat kan de zondaar niet goedmaken, maar daarvoor heeft hij een „Verlosser" noodig. Wanneer die er dan eenmaal is, kan hij na een nauwkeurige boekhouding van „zonden" en „goede werken" den hemel verdienen.

De Noordrasreligie legt niet den nadruk op Gode welgevallige werken zooals Zondagsheiliging, die met het geweten niets hebben uit te staan. Zooals hij het groote vertrouwen *in* zich heeft en niet gelooft in een openbaring, die eens en voor altijd van buiten af als het ware is vastgesteld, zoo spreekt zijn geweten in hem van keer tot keer en onderwerpt hij zich niet aan een wet, die in „geboden" zijn doen en laten bepaalt.

God in ons en om ons — de mensch deel van het groote organisme, dat hij beleeft en waarin hij als onderdeel in zelfvertrouwen en godsvertrouwen zichzelf en zijn sibbe moet opvoeren in wereldvroomheid en evenwichtigheid, gehoorzamend aan zijn geweten in alle dingen — zoo zien wij de religie bij de volken van het Noordras, zoo herkennen wij die religie in ons zelf. Het past harmonisch bij menschen met een uitgesproken dadendrang en onderzoekingsgeest; ook

bij sterk ontwikkelde persoonlijkheden met een zeer bijzonderen vrijheidsdrang: vrijheid in gebondenheid. Zoomin als zij despoten als koningen duldden, zoomin was hun „God" een despoot. Maar hun vrijheid was gebonden aan de heilige Orde.

Gustaaf Vasa (1496—1560), deze echt Germaansche koning van Zweden, werd, toen hij stervende was, door den protestanten geestelijke gevraagd, of hem iets ontbrak, waarop hij antwoordde: „het hemelrijk, dat jij mij niet geven kunt". En toen de geestelijke hem vermaande, hem zijn zonden te bekennen, ontstak de koning in toorn, zeggende: „Zou ik jou mijn zonden bekennen!?"

Een boer lag op sterven; de geestelijke kwam op bezoek en wilde toegelaten worden bij het sterfbed. Maar hij kreeg ten antwoord: hij heeft den knecht niet noodig, hij zal het met den Baas zelf wel in orde maken.

Zoo staat de Noordrasmensch tegenover alle bemiddeling.

Het is te begrijpen, dat bij deze menschen geen plaats was voor een priesterkaste en dat er oorspronkelijk geen georganiseerde kerk was. Om misverstand te voorkomen, is het goed nog op enkele dingen in de Germaansche oudheid te wijzen, omdat wij daar toch herhaaldelijk van tempels [10]) en priesters hooren. Nu moeten wij allereerst onderscheiden tusschen een priesterkaste, die min of meer onafhankelijk boven het volk staat en dit in zijn macht heeft en de pries-

---

[10]) Een gemeenschappelijk Indogermaansch woord voor tempel is er niet!

ters van centrale heiligdommen, waarvan dan nog in een bepaald geval bekend is, dat zij, evenals de koningen, bij de Germanen *gekozen* werden door het volk. Bezien wij dan alereerst die Germaansche samenleving, die het langst het heidensch karakter heeft bewaard en waar wij de beste overleveringen van bezitten: IJsland. Daar is dan de „gode", wat gewoonlijk met „priester" wordt vertaald, hetgeen echter een verkeerden indruk vestigt. De gode had een hal (de vertaling „tempel" is ook misleidend), een feesthal, waar de groote gemeenschappelijke maaltijden gehouden werden en zooals alles, en vooral alle gemeenschappelijk samenzijn, droegen deze feesten een religieus karakter. De gode, als leider, raadsman en „wetspreker" van de boeren van zijn streek, heeft ook hier de leiding bij het „spreken over den beker" en andere religieuze handelingen. Doch hij doet hier niet anders, zij het dan ook voor een grootere gemeenschap, dan wat iedere groote boer in eigen huis deed. Dat hij niet in de eerste plaats „priester" is en dat de hal geen „tempel" is, blijkt wel hieruit, dat, wanneer hij niet meer gelooft in den heidenschen godsdienst, hij evengoed gode blijft, en dat de feesthal niet altijd werd afgebroken, wanneer de Witte Krist zijn intree deed.

Zoo waren er dan wel priesters en priesteressen, zooals Velleda, die den dapperen Claudius Civilis ter zijde stond, maar er was geen afzonderlijke priesterstand, zooals de latere Kelten dat kenden.

De Noordrasmensch, als persoonlijkheid, zoekt de directe weg tot God, zonder bemiddeling. Wij kunnen dus verder tegenover elkaar stellen:

de directe weg	— bemiddeling priesterkaste, kerkorganisatie leer en dogma

Waar „God buiten ons" zich openbaart, waar hij geboden heeft gegeven, waar een heilsweg is om tot verlossing van zonden en een eeuwig leven te komen, daar kan men ook het gebod van het bekeeren verwachten, tot heil van de „ongeloovigen" zelf en tot „eere Gods". Waar de eenige God zich geopenbaard heeft, daar kan naast zijn openbaring geen andere leer geduld worden. Wanneer dan een kerkorganisatie uit de openbaring een leer en een dogmatiek opstelt, zij, de middelares tusschen mensch en God, zij, die op dit gebied gezaghebbend en deskundig is, dan is het begrijpelijk, dat zij onverdraagzaam is, *van nature,* dat zij met „ijver" de bekeering ter hand moet nemen. Daarom stellen wij tegenover elkaar:

verdraagzaamheid	— onverdraagzaamheid en fanatisme

Het is natuurlijk niet moeilijk een voorbeeld van een fanatieken (of fanatiek gemaakten) Noorderling tegenover een verdraagzaam Zuiderling te plaatsen en evenmin als dit veel zou bewijzen, bewijst een voorbeeld van het omgekeerde. Van grooter bewijskracht is het verband, waarin wij deze laatste tegenstelling willen trachten te zien, als noodzakelijk begeleidend verschijnsel.

Toch willen wij ter verluchting een voorbeeld uit onze geschiedenis in het kort weergeven. Omstreeks

het eind der zevende eeuw was heel het Angelsaksische gebied gekerstend en in den daaropvolgenden tijd, vallen de pogingen om de Friezen te bekeeren. Het zijn Angelsaksers, die dit doen.

Wilfrid vindt gastvrijheid aan het hof van den Friezenkoning Aldgisil. Hierbij is politiek in het spel, maar met dat al heeft hij gelegenheid met toestemming des konings te prediken „en het was goed van pas, dat het een goed jaar was, en de oogst en de vischvangst overvloediger dan gewoonlijk" (Beda). Dit was in 678 en 679.

Eenigen tijd later komt Wigbert. Radboud regeert dan. „Hij besteeg een schip en kwam naar Friesland. Daar verbreidde hij twee jaar ononderbroken bij het volk en den koning Redhbad het woord des heils, maar hij oogstte voor zooveel moeite geen vruchten bij zijn weerspanninge toehoorders". Toen keerde hij in 692 weer terug en leefde als kluizenaar.

Pepijn had in 689 Radboud uit een deel van zijn land verdreven en laat nu Willibrord, hem ondersteunend met zijn macht en met het belooven van begunstigingen aan de bekeerden, in dit gebied werken. Hier hooren wij dus het eerst van „het klontje suiker en de zweep" als hulp bij de bekeering. Willibrord gaat echter eerst naar Rome, om volmachten en zegen te halen en om „reliquieën van de heilige Apostelen en Martelaren Christi" te ontvangen, „opdat hij bij het volk dat hij prediken wilde, heiligenreliquieën gereed zou hebben, wanneer hij na de verstoring der afgodenbeelden kerken ging bouwen". Wij moeten er hier even op wijzen, dat de heidensche Germanen in het algemeen geen afgodsbeelden hadden, maar geheiligde plaatsen, die dus ontheiligd moesten worden, om daar-

na door wijwater en z.g. reliquieën opnieuw geheiligd te worden.

Willibrord wordt in 696 aartsbisschop met den zetel in de Wiltaburg (Utrecht) en stelt bisschoppen aan. Eén daarvan is het waarschijnlijk, die ons bericht, hoe hij Radboud bijna bekeert. Maar deze verlangt van den bisschop, dat hij onder eede zal verklaren, waar de gestorven koningen en hoofdelingen van zijn geslacht verwijlen. Het antwoord is, dat zij „die zonder het sacrament des doops ontvangen te hebben, gestorven zijn, zeker het oordeel der verdoemenis hebben gekregen". Dan trekt de koning zijn voet van „de genadebrengende bron" terug, want hij *kan* niet leven buiten zijn sibbe, die ook de gestorvenen omvat. Kort daarop droomde Willibrord, hoe Radboud „met een gloeiende keten gebonden was en daaruit is met zekerheid te zien, dat hij het oordeel der eeuwige verdoemenis reeds ontvangen had".

Lang voor dit einde van Radboud gebeurde het echter, dat Willibrord zich weer in diens gebied waagt, nadat Pepijns zoon een dochter van Radboud gehuwd had. Maar al wordt hij met hoffelijkheid ontvangen, zijn bekeeringswerk schiet niet op. Daarom reist hij naar Denemarken, om te trachten het christendom als het ware in den rug van Radboud post te doen vatten. Hij vond daar echter nog grooter tegenstand en standvastigheid. Dan keert hij terug en doet een der Waddeneilanden in de Noordzee aan, waar een heidensch stamheiligdom is (zonder afgodsbeeld!), een heilige bron, waaruit zwijgzaam het water geput werd en waaromheen eeuwige vrede was. Op ruwe wijze ontheiligt hij deze vrede en mag van geluk spreken, dat hij er levend afkomt en slechts een zijner begelei-

ders verliest. Na den dood van Pepijn in 714 verbindt Radboud zich met een der kroonpretendenten en trekt met een vloot de Rijn op tot Keulen. Het werk van Willibrord komt in gevaar: kerken worden verwoest, geestelijken verdreven of gedood. Dan keeren de kansen, als Karel Martel de verbonden Friezen en Saksen verslaat en de christelijke heerschappij weer over het heidensche land gevestigd wordt, na verwoesting der tempels en „afgodsbeelden" [11]). In 719 sterft Radboud.

Als dan later Bonifacius ook naar de Friezen in de waterrijke gebieden van het Noorden gaat, „trok hij door het gansche land, delgde de heidensche gebruiken uit" en bracht Gods woord. „Nadat hij de valsche heiligdommen vernield had, bouwde hij kerken . . .". Dan echter, bij een groote doopplechtigheid, wordt hij met al zijn begeleiders, de reliquieën in de hand, verslagen (755).

Wat leert dit voorbeeld? In de eerste jaren kunnen de predikers van het nieuwe geloof ongehinderd werken, wij lezen niets van gewelddaden noch van deze noch van gene zijde. Dan begint de machtkerk daarmee, gesteund door de wereldlijke macht. Deze twee worden tot twee uitingen van den éénen vijand, die uit het Zuiden opdringt; tijdelijk wordt hij teruggedrongen, om dan onder Bonifacius met alle middelen van organisatie en politiek weer opnieuw op te dringen. Door de verbitterde Friezen wordt de schender hun-

---

11) De heidensche Germanen hebben nooit gedacht, dat een beeld of houten blok „God" was. Aan die levende blokken geloofden veeleer de christenen.

ner heiligdommen en belager hunner vrijheid gedood [12]).

Dit voorbeeld is lang niet een der felsten, misschien doordat wij geen berichten van den anderen kant hebben, zooals elders. Maar het speelt in ons eigen land en laat overduidelijk het verschil zien, tusschen de verdraagzame houding van deze Germanen en de bekeeringsijverige machtkerk.

De man van het Noordras denkt er niet aan, vreemde heiligdommen uit „geloofsijver" te ontheiligen, en de Zuidgermanen achtten het geen schande „wanneer men tusschen altaren der heidenen en een kerk Gods doorloopt, aan beide eerbied te bewijzen". Deze spreekwijze der West-Goten, overgeleverd door Gregorius van Tours (540—594) is kenmerkend. Wanneer de Noordrasmensch hetgeen anderen heilig is niet eerbiedigt, is dit ondeugd, maar de machtkerk rekent het als verdienste aan, de heiligdommen der „heidenen" te verwoesten en weeklaagt dan over die „verstokte heidenen", die zich daartegen te weer zetten en de heilige Bonifacius „vermoorden".

Wie zich de moeite wil getroosten de berichten te lezen van Las Casas, Bisschop van Chiapa (1542) over de bekeering der Midden-Amerikaansche Indianen, die gelijk stond met een gruwzaam uitmoorden — alles met de sanctie der kerk! — die zal beseffen waar de machtkerken met hun onverdraagzaamheid toe leiden [13]). Wij willen hier echter geen gruwelverhalen

[12]) De aanhalingen zijn overgenomen uit Timerding: die Christliche Frühzeit Deutschlands, een werk dat overigens weinig begrip voor de Germaansche religie toont, maar het bronnenmateriaal geeft.

[13]) A. Miller: Im Zeichen des Kreuzes.

opnemen, ook niet uit het Noorden, waar zij ook te vinden zijn.

Nu wij hiermee aan het eind van onze tegenstellingen gekomen zijn, willen wij nog op het volgende wijzen: De door ons beschreven Noordrasvroomheid, zonder verlossing en kerk, is niet denkbaar bij geestelijk zwakken, ook niet bij de in het bloed verbasterde en van den bodem vervreemde massa. Maar de Noordrasmensch kan alleen tot volle ontplooiïng komen, wanneer hij bevrijd is van die godsdienstvormen, die het hem moeilijk maken religie te hebben.

Waar vrees en angst is, spreekt de Noordrasmensch van bijgeloof en hem is dat de tegenstelling tot zijn vroomheid, die wortelt in het groote vertrouwen. Angst voor duivel en hel, demonenvrees en verlossing van zichzelf zijn hem daarom even onbegrijpelijk, als zij voor andersgeaarden een vanzelfsprekende werkelijkheid en behoefte zijn.

Het Noordras verlegt de religieuze dingen in het innerlijk, daarom kan bij Noordrasreligie het gebed niet tot een soort goed werk worden, of iets dat men machinaal kan doen. De uiterste tegenstelling is de gebedsmolen der boeddhisten, waar de mensch niet eens meer de woorden zelf prevelt, zooals dat bij sommige christenen nog gedaan wordt, maar ook dit is voor den Noordrasmensch geen „gebed" meer.

De Noordrasreligie weet wat gebed zonder woorden is; het is nooit een smeeken om genade en erbarmen, het is niet het kruipen als een hond, dat de Grieken bij de latere, ontaarde Perzen leerden verachten, maar het is een met gaven en gebeden eeren (het

„bloten" der Germanen, „colere" der oude Romeinen en „therapeuein" der Grieken), terwijl het woord, dat de semitische talen voor aanbidden gebruiken op een stam teruggaat, die zoo veel als „slaaf zijn" beteekent. De „knecht des Heeren" knielt in het stof, maar de vrije Noordrasmensch staat volwaardig, met ongebroken eer; en buigt *hij* zich, dan is dat inkeer tot „God in ons", zooals hij met opgeheven handen staat tegenover „God om ons", in het groote vertrouwen, maar niet in deemoed. Hoe ontaard komt ons de gekerstende Hrafn uit de Njalssaga (157/19) voor, die den apostel Petrus aanroept, als hij door duivels in de diepte wordt getrokken: „Uw hond is twee maal naar Rome geloopen . . ."

Er is een tegenstelling, die wij gewend zijn als kenmerkend voor religie aan te zien en die aan Noordrasreligie toch vreemd is; het is de tegenstelling tusschen:

stof (vleesch)	—	geest
profaan	—	heilig
wereldsch	—	hemelsch
natuurlijk	—	bovennatuurlijk

De Noordrasreligie gaat van iets heel anders uit, van God in ons en om ons, en daarom is eigenlijk niets „profaan", daarom is het „Godsrijk" hier en niet „in den hemel" en daarom zijn „natuur en geest" of „lichaam en ziel" geen twee strijdige beginselen maar een organische eenheid, en daarom is alles „natuurlijk" en is het natuurlijke het goede.

Zeer nauw hangt hiermee samen de verhouding van man en vrouw; waar „natuur" met „zonde" wordt

vereenzelvigd, daar wordt de vrouw tot „verleidster", tot zonde. Dan doet de erotiek haar intree, en wordt de Germaansche „tucht" vernederd tot „ontucht", dan vertroebelen de verhoudingen, dan wordt het geslachtsleven decadent, van Noorder standpunt bezien. Dan kan het gebeuren, dat de vrouw tot „zondenmoeder" en „porta inferni" wordt gestempeld, eerloos en vernederd.

Wanneer wij deze laatste reeks als tegenhanger van Noordrashouding leeren zien, dan wordt het ons ook duidelijk, waarom de vrouw *na* de kerstening zoo diep vernederd werd en ook, hoe het komt, dat wij deze dingen weer aan het ontgroeien zijn: de ingeboren aard sterft niet, bij den man van het Noordras past de vrouw van dat ras, d.i. de vrouw als volwaardige zelfstandige persoonlijkheid.

Wij geven nog een paar kenmerkende voorbeelden.

Gregorius, bisschop van Tours (538—594) verhaalt: Ingunde, de vrouw van den Frankenkoning Chlotachar, vraagt haar „heer", dat hij haar zuster Aregunde moge uithuwelijken aan een voornaam edelman. De koning zal dit doen, doch „door liefde tot Aregunde ontvlamd", neemt hij haar zelf tot vrouw. *Hij* vertelt dan aan Ingunde, hoe hij heeft uitgezien naar een rijken en aanzienlijken man en geen betere heeft gevonden dan zichzelf. Wat zal de bedrogen Ingunde antwoorden? Zij zegt: „Wat in de oogen van mijn heer goed schijnt, dat doe hij; moge ik echter, uwe maagd, *ook* in de genade des konings leven". — Dat waren de gekerstende Franken.

Het is bekend, dat in de vijftiende eeuw de vrouwen nog met stokslagen werden getuchtigd, en hoe onderdanig zelfs nog de toon in de brieven onzer overgroot-

moeders was, wanneer zij aan hun gemaal schreven, kunnen wij in romans uit dien tijd lezen.

Stel daar tegenover de vrouw der heidensche Germanen, zooals de IJslandsche saga's ons die laten zien. Herhaaldelijk wordt van vrouwen uit een groot geslacht gemeld, dat zij „de eersten in schoonheid en verstand" zijn; het is een vaste zinswending. Of wij hooren, dat een vrouw „een goed inzicht heeft", of dat een meisje „schoon en fier is, buitengewoon uitblinkend door haar verstand". Dat zijn geen vrouwen, die „in de genade van hun heer" leven, als waren het Oosterlingen, of die zich laten tuchtigen!

Het zij nog eens herhaald: dit zijn geen toevalligheden, dit zijn de uitingen van rassen. Waar de despoot op zijn plaats is, daar heeft ook de vrouw een andere waarde dan in het Noorden en daar is God buiten en boven den mensch en beschikt despotisch over alles, ook over de scheppingsorde, die hij willekeurig met zijn „wonderen" kan opheffen. Maar waar God in den mensch werkt en om hem is, waar het Al één groote organische eenheid is en het opvoeren van *dit* leven doel en bestemming van den mensch uitmaakt, daar moet ook de vrouw een eereplaats innemen, en daar is geen plaats voor dit soort „wonderen".

Wij hebben geen Nederlandsch woord voor religie. Godsdienst, als woord, legt den klemtoon op „dienen" en hoort bij een „God buiten ons", die gediend wil worden; daarom is het woord misleidend, wanneer wij het voor Noordrasreligie gebruiken. Het Latijnsche *religio* beteekent: de op een inwendig gevoel berustende nauwgezetheid; eerlijkheid; plicht; vroomheid; gewe-

tensbezwaar. Dat past dus zeer wel bij een God, die van binnen werkt. Het stamt dan ook van het oude Rome, waar in tegenstelling tot het latere, het Noordras de leiding had. De letterlijke, oorspronkelijke beteekenis is echter „binding", n.l. de binding aan de heilige orde van het al en is het bewustzijn van deze binding niet de kern van Noordrasreligie?

Wij hebben getracht te doen uitkomen, waarom Noordrasreligie geen groote kerkorganisaties uit zich zelf voortbrengt: de machtgod hoort bij een machtkerk, de godsvoorstelling van het Noordras niet. Deze kan echter samengaan met het staatsleven. Niet een kerk, die zich tegenover den staat stelt, kan Noordrasreligie tot volle ontplooiïng brengen, maar wel een staat overeenkomstig den aard van het Noordras. Daar kunnen feesten tot uiting van religie worden, zoo, wanneer de gemeenschap zich vereenigt om te danken voor den oogst, of om de blijde intocht der lente te vieren. Of wanneer de gesneuvelden in den oorlog herdacht worden, bij het gedenkteeken onder den blooten hemel. Dan beleeft de Noordrasmensch „God" *in de volksgemeenschap*. Eens werd dit verwezenlijkt in Griekenland, in Rome, in het Noorden. Zal het weer verwezenlijkt worden in datzelfde Noorden? Dan eerst zullen wij waarlijk „geborgen" zijn.

Wanneer wij niet telkens schrijvers hebben aangehaald, dan wil dat niet zeggen, dat wij niet aan hen ons inzicht hebben te danken, of zelfs hun terminologie gebruikten, vaak zonder te weten van wien die oorspronkelijk afkomstig was. Zoo b.v. de tegenstelling „Diesseits — Jenseitsreligion", die wij weergaven

met „wereld- en hiernamaalsvroomheid", een vertaling die op den oorspronkelijken vorm nog voorheeft, dat „diesseits" eigenlijk niet denkbaar is zonder een „jenseits", terwijl „wereld" een in zich gesloten begrip is, dat oorspronkelijk zooveel beteekent als het „menschentijdperk" (één der tijdperken in de lange wordingsgeschiedenis dus), en alle jenseits uitsluit.

Zoo rijk de litteratuur over mythologie en religie ook is, zoo weinig is er, wat direct op ons onderwerp betrekking heeft. Wij noemen hier enkele werken, zonder ook maar in het minst volledig te willen zijn:

W. Hauer: Religion und Rasse 1941.

V. Grönbech: Kultur und Religion der Germanen (Engelsche vert. The Culture of the Teutons).

B. Kummer: Midgards Untergang.

— — Die Germanische Weltanschauung nach altnordischer Überlieferung.

— — Nordisches Lebensgefühl (Reden und Aufsätze 2).

— — Der nordische Mensch der Wikingerzeit (R. u. A. 31).

— — Mission als Sittenwechsel (R. u. A. 1).

K Helm: Altgermanische Religionsgeschichte Bd. I 1913: Bd. II, 1937.

K. Helm in „Germanische Wiedererstehung", uitgegeven door H. Nollau.

A. Heusler: Die altgermanische Religion, 1913 ook in „Germanische Wiedererstehung".

W. Gehl: Ruhm und Ehre bei den Nordgermanen, Studien zum Lebensgefühl der Isländischen Sagas, 1937.

— — Der germanische Schicksalsglaube, 1939.

L. F. Clausz: (Bij dezen schrijver over „Rassenseelenkunde" vindt de lezer veel dat betrekking heeft op de rechter helft van ons schema.) Rasse und Seele.

— — Von Seele und Antlitz der Rassen und Völker.

— — Die nordische Seele.

K. Kynast: Apollon und Dionysos. (Hier zien wij aan het voorbeeld van Griekenland Noordrasreligie naast een inheemsche).

H. F. K. Günther: Frömmigkeit nordischer Artung. (Klein, maar bijzonder mooi).

A. Rosenberg: Der Mythus des 20 Jahrhunderts (voornamelijk de hoofdst. II en III).

Belangrijk is ook nog een kleine brochure, al gaat die niet over het Noordras, n.l.: Natur und Sünde. Eine Studie zu der angeblichen anima naturaliter christiana, an Hand der grönländische Missionsgeschichte, door *M. Werner* (Reden und Aufsätze 22, bij Adolf Klein).

Veelbelovend is het in afleveringen verschijnende werk van *J. W. Hauer:* Urkunden und Gestalten der Germanisch-Deutschen Glaubensgeschichte en tot het beste behoort ook zijn hoofdstuk in de Festschrift für Herman Hirt: Germanen und Indogermanen, 1936.

K 2394

